

BELOGLAVI JASTREB

// Jan Gojznikar

*Ravno smo dobro zakorakali v tretje tisočletje.
Mlada družina se je počasi prebijala čez ovinke
proti oddihu na hrvaški obali. Mlajši fant je
zdolgočaseno zrl skozi okno, potem pa iznenada
uzrl ogromno silhueto. Kot rjavi angel
se je mogočna prikazen počasi
spustila z neba in elegantno
zapregla vetrne tokove
vsega nekaj metrov
vštric sopihajočega
vozila. Jastreb!*

BELOGLAVI JASTREB sodi med največje evropske ujede, saj v letu njegov razpon peruti brez težav presega 2,5 metra.
foto: **Tomaž Mihelič**

NEŽNI VELIKAN

Tako nekako je potekalo moje vznemirljivo prvo srečanje z beloglavim jastrebom (*Gyps fulvus*). Slednji sodi med največje evropske ujede – v letu njegov razpon peruti namreč brez težav presega 2,5 metra, odrasla ptica pa lahko doseže tudi do 10 in več kilogramov, zato je uporaba presežnika zanj še zelo primerna. Kadar imamo priložnost, da si sedečega beloglavega jastreba ogledamo pobližje, ga ne moremo zamenjati z nobeno drugo ptico. Rjavo perje telesa in peruti namreč elegantno dopolnjujeta z belim puhom poraščena glava in vrat (od tod tudi njegovo ime), mejo med njima pa zaokrožuje nežen, a opazen ovratnik, ki bi mu jo bržkone zavidala celo Coco Chanel. Ovratnik je pri odraslih živalih bel, pri mlajših pa rjav. Če pa ga opazimo v zraku, bomo jastreba zlahka prepoznali po velikosti, krovcih, ki so svetlejši od letalnih peres, majhni glavi in počasnem letu.

Kljub svoji veličastni pojavi je beloglavi jastreb nepričakovano tiho bitje, saj se ne oglašja prav pogosto. Ko se za to pokaže priložnost, pa klici spominjajo na zamolklo godrnjanje in nezadovoljno sikanje. Klici mu rabijo zlasti za komunikacijo s sovrstniki, saj je, vsaj za jastreba, precej družaben – za gnezdenje, na primer, tvori gnezditvene kolonije. Parjenje je pri beloglavem jastrebu precej »razpotegnjeno« in poteka v obdobju od septembra do decembra, kar je verjetno povezano z

razpoložljivostjo prehranskih virov. Samica nato v obdobju med novembrom in aprilom leže običajno eno jajce, ki ga približno dva meseca valita oba starša. Po izvalitvi mladiči v gnezdu ostanejo približno 3–4 mesece.

NAŠIH GORA LIST

V Sloveniji so zadnji podatki o gnezdečih parih beloglavih jastrebov stari več kot sto let. Najbližje gnezdilne kolonije danes najdemo v sosednji Italiji na območju Furlanije in v Kvarnerskem zalivu na Hrvaškem, zlasti na otoku Cresu (od tam prihaja tudi opažanje v uvodu). Čeprav pri nas ne gnezdi (več), ga lahko srečamo skoraj vsakodnevno, saj je zahodni del države zaradi bližine Kvarnerja in Furlanije pomemben del njegovega domačega okoliša. Beloglavega jastreba bomo pri nas najlažje opazovali na območju jugozahodnih Julijskih Alp (zlasti v okolici Breginjskega Stola), na Krasu in ob prelomih kraško-dinarskih pregrad, kot so Trnovski gozd, Nanos, Vremščica in Snežnik.

V naše kraje beloglavega jastreba prinese predvsem iskanje hrane. Vrsta se namreč prehranjuje izključno z mrhovino, med katero prednjačijo posmrtni ostanki večjih sesalcev, ki pa jih jastreb, v nasprotju s precej pogostim prepričanjem, ne ubije sam. Čeprav se njegova izbira »delikatese« ne zdi ravno na nivoju Michelinovih restavracij,

pa je kljub temu izrednega pomena za okoliške ekosisteme. Poleg »reciklaže« odmrlega materiala in razpršitve hranil na večje območje s pomočjo iztrebkov in izbljuvkov, beloglavi in drugi jastrebi namreč z zauživanjem fino fermentiranih filejev tudi zamejujejo širjenje živalskih bolezni. Nekoč se je na ta račun slikovito izrazila objava BirdLife International: »Vultures – so hardcore, they eat anthrax for breakfast«. Pa še zanimivost – tako kot drugi jastrebi lahko beloglavi jastrebi svojo hrano uporabijo tudi za obrambo. Razburjen jastreb namreč v obrambi utegne izbruhati »blagodišečo« želodčno vsebino.

POMEMBEN, A OGROŽEN

Kljub izredno pozitivni vlogi, ki jo beloglavi jastreb premore kot ključen člen v prehranski verigi, pa je žal še vedno ogrožen. Sicer ga lahko še najdemo v dobršnem delu Mediterana, osrednje Azije in severne Afrike, vendar je ponekod že izumrl. Poleg preganjanja in divjega lova ga ogroža tudi namerno zastrupljanje. Velik problem je tudi uporaba antibiotikov v živinoreji – ti se namreč akumulirajo v živini, ko pa ta pogine, jih lahko skupaj z mesom v veliki količini zaužijejo jastrebi, kar jim povzroča številne težave. Na območjih, kjer še vedno uporabljajo svinčene šibre, je problematična tudi zastrupitev s svincem prek šiber v zavrženih kadavrih. Jastrebe močno prizadeva opuščanje tradicionalne proste paše, ki zagotavlja vir prehrane kot tudi odprte habitate, kjer hrano lažje najdejo. Velika težava so tudi vetrne elektrarne, ki povzročajo smrtnost ob trkih s hitro vrtečimi se elisami.

Kljub izredno pozitivni vlogi, ki jo beloglavi jastreb premore kot ključen člen v prehranski verigi, je žal še vedno ogrožen.

Kljub vsem oviram, s katerimi se srečujejo beloglavi (in drugi) jastrebi, pa k sreči ti še vedno vztrajajo. K temu močno prispevajo številne organizacije, ki se trudijo za njihovo varstvo. Kdo ve – morda pa bodo tudi zaradi našega truda nekega dne ti nežni velikani ponovno gnezдили tudi pri nas.

BELOGLAVE JASTREBE lahko opazujemo z neposredne bližine predvsem na zanje namenjenih krmiščih, kakršno je tisto v naravnem rezervatu jezera Cornino v sosednji Furlaniji.

foto: **Fulvio Genero**

Prehranjevalni habitat beloglavega jastreba so ekstenzivna odprta območja v hribovitih in gorskih predelih, kjer se še ohranja prosta paša. Na fotografiji so pobočja Krna.

foto: **David Knez**